

Nuoruudesta aikuisuuteen – omilla resursseilla rakennetta päin?

■ *Helene Helve & Karen Evan (toim.) Youth and work transitions in changing social landscapes. The Tufnell Press, Lontoo 2013. 356s.*

Suomalaisen pitkän linjan nuorisotutkijan Helena Helven ja brittikollegansa Karen Evansin toimittama kirja ilmoittaa käsittelevänsä nuorten koulutuksesta työelämään siirtymisessä kokemia riskien ja mahdollisuuksien muuttuvia kokonaisuuksia globaalin muutoksen myllerryksessä. Mikään mahti-innovatiivinen uuden aihealueen avaus ei tekijöidenkään mukaan ole kyseessä: taantuman vaikutuksista on olemassa tutkimuskirjallisuutta jo viime vuosisadan alkupuolelta, eikä nuorisotyöttömyyskään mikään uusi ilmiö ole. Keskiössä ovat kuitenkin muutos sekä sen tematisointi ja vaikutukset, kuten ”oman elämän konfiguroinnin” tarve. Kohderyhmäksi ilmoitetaan nuorisotutkimusta opiskelevat ja opettavat/tutkivat. Monitieteiset artikkelit esittelevät pääosin empiiristen tutkimusten kautta aiheeseen liittyviä sosiaalisia, psykologisia, taloudellisia ja kulttuurillisia tekijöitä. Kirjan perspektiivi on kansainvälinen, eli kuinka nuoret eri puolilla maailmaa ja erilaisissa kulttuureissa, siirtyvät aikuisuudeksi kutsuttuun vaiheeseen. Perinteisten virstanpylväiden kautta ilmaistuna tämä on tarkoittanut siirtymää koulutuksesta työhön, taloudellisesti itsenäiseksi ja perheelliseksi tai ainakin itsenäisesti asuviksi. Kansainvälisesti tarkasteltuna aikuistumisessa/koulusta työelämään siirtymässä onkin havaittu sekä eroja että yhteneväisyyksiä, mutta globaali perusvire on, että ”perinteinen malli” selkeästi tiettyyn ikään ajoittuvine vai-

heineen ja sosiaalisen nousun odotuksineen ei enää toimi: globalisaatio ja sen aiheuttama taloudellinen epävakaus sivuoireineen vaikuttaa eniten juuri nuoriin. Tekijät korostavat onnistuneen siirtymän merkitystä hyvinvoinnille ja lupaavatkin kirjansa tarjoavan välineitä nuorison tukemiseen muuttuvina aikoina. Kirjassa on kaikkiaan kaksikymmentä lukua, joista keskityn Suomea koskeviin artikkeleihin. Neljästä tuloksia käsittelevästä osasta kolme keskittyy lähinnä Britanniaan ja Suomeen. Muut maat (Australia, Uusi-Seelanti, Etelä-Afrikka, Japani, Venäjä ja Intia) saavat omat yleisemmät artikkelinsa vasta viimeisessä tulososassa.

Tiiviissä johdannossa käydään läpi kirjan syntyprosessi ja pääteemat: miten muuttuvan ympäristön asettamat vaatimukset ja nuorten resurssit kohtaavat, eli millaisia riskejä ja mahdollisuuksia siirtymiin liittyy erilaisissa kulttuureissa. Kirjan syntyhistoria ajoittuu selkeästi 2000-luvun finanssikriisin synkimpiin vuosiin, mikä näkyy taantuman merkityksen korostumisena: taantuma ja alati kasvava nuorisotyöttömyys vaikuttavat nuoruudesta aikuisuuteen johtavan kehityskaaren toteutumiseen ja nuorten sitä koskeviin odotuksiin. Muutokset koulutuksessa, työmarkkinoilla ja asumisessa kasvattavat nuorten paineita omaksua kykyjä ja navigoida mahdollisuuksien ja rajoitusten seassa – välttää marginalisaatio, joka puolestaan laajamittaisuudessaan aiheuttaa helposti monia laajempia yhteiskunnallisia ongelmia.

Ensimmäinen tulososa käsittelee työllisyys siirtymiä ja hyvinvointia taloudellisen taantuman aikana. Osassa on kaksi Suomea

käsittävää artikkelia. Mette Rannan artikkeli käsittelee suomalaisten nuorten aikuisen taloudellista hyvinvointia epävarmuuden aikoina. Artikkelin on kohtalaisen selkeä yleisjohdatus nuorten taloudellisen tilanteen epävarmentumiseen 1990-luvulta eteenpäin ja siihen miten taloudellinen tilanne liittyy muihin muutostapahtumiin – kuinka nuorten aikuisten taloudelliset olot konstruivat tulevaisuutta ja moniulotteista siirtymää aikuisuuteen. Otsikko antaisi olettaa selkeämpää tutkimuksellista linkkiä suomalaiseen kontekstiin, mutta artikkeli on lähinnä toimijuuden, taloudellisen tilanteen ja transitioiden yhteyttä käsittelevä teoreettinen pohdinta. Jaana Lähteenmaa kirjoittaa nuorisotyöttömyydestä toimijuus vs. rakenne -tulokulmasta. Lähteenmaan laadullinen lähestymistapa aiheeseen on tervetullut, sillä vaikka nuorisotyöttömyydellä on tiettyjä voimakkaita rakenteellisia ennustajia (esim. koulutus ja sosiaalinen tausta), ei ilmiö selity niillä tyhjentävästi. Työttömyys ei myöskään välttämättä ole nuorille niin selkeästi koettu ongelma kuin aikuisille: se voi olla myös elämänvaiheeseen liittyvä, kokemuksellisesti vapautta lisäävä valinta, jota ei koeta työllistymisen esteeksi jatkossa. Nykyisten tukkoisten työmarkkinoiden vallitessa tämä ei kuitenkaan liene kovin tyyppillistä. Aktivointipolitiikan oletusten vastaisesti nuoret kuitenkin voivat rakentaa toimijuuttaan palkkatyön ohella myös jossain muussa merkityksellisessä viitekehyksessä. Lähteenmaa pyrkii kuvaamaan kuinka nuoret työttömät taistelevat toimijuudestaan ulkoisten olosuhteiden (työttömyyteen liittyvä stigma, taloudelliset rajoitteet, eristäytyminen, tilivelvollisuus viranomaisille) ja niistä juontuvien sisäisten tuntemusten (masennus, häpeä, arvottomuuden tunne, pettymys) paineessa. Perimmäinen opetus lienee, että kaikki eivätkä ole yhdestä puusta: joku masentuu ja passivoituu, toisen toimijuutta ylläpitää viha yhteiskuntaa kohtaan, joillekin työttömyys on mahdollisuuksien kenttä. Yhteiskunnan kannalta nuorten työttömyyteen liittyykin ristiriita: nuoren työttömän pitää säilyttää työmarkki-

nakelpoisuutensa - ei saa passivoitua ja masentua. Toisaalta ei saa ”viihtyä” työttömänä eikä kokea työttömyyden avaavan merkittäviä mahdollisuuksia - nuorekin pitää haluta, vaikka epätoivoisesti, olla työssä vaikka työmarkkinat olisivat tukossa. Etenkin aktivointitoimien piirissä olevien nuorten työttömien maailma koostuu säännöistä ja kontrollista.

Suomi on lisäksi mukana vertailevassa artikkelissa, jossa Ingrid Schoon ja John Schulenberg käsittelevät aikuisroolien omaksumista ja niiden yhteyttä hyvinvointiin. Tutkimuksen asetelma on mielenkiintoinen ja relevantti: siinä vertaillaan siirtymiä nuoruudesta ”itsenäiseen aikuisuuteen” Suomessa, Iso-Britanniassa ja USA:ssa. Siirtymä operationalisoidaan perinteisten ”big 5” -muutostapahtumien kautta, joita ovat koulutuksen päättäminen, palkkatyöhön siirtyminen, parinmuodostus, vanhemmuus ja itsenäinen asuminen. Näiden muutosten tapahduttua on katsottu transition aikuisuuteen olevan valmis. Vertailu on toteutettu siten, että 1950-luvun lopulla ja 1960- ja 70-lukujen taitteessa syntyneille on tehty kyselytutkimukset heidän ollessaan noin 25-vuotiaita. Tässä iässä maiden välisten (kulttuuristen) erojen on ajateltu olevan suurimmillaan. Vertailtavat maat eroavat suuresti institutionaalisesti, kulttuuriselta homogeenisyydeltään ja talouden rakenteiltaan. Etenkin Suomi poikkeaa Pohjoismaisen hyvinvointivaltioregiimin edustajana muista. Yksittäisiä tapahtumia tarkasteltaessa Suomi erottuu vähäisillä tutkintojen määrällä (opiskellaan pidempään) ja suurella itsenäisten asujien määrällä (minkä julkiset tuet mahdollistavat). Ajallisessa tarkastelussa niin Suomessa kuin Iso-Britanniassakin perheellistyminen on myöhentynyt.

Varsinaisena tuloksena kirjoittajat ovat hahmotelleet havainnoistaan erilaisia ”sosiaalisten roolien kombinaatioita” muutostapahtumien toteutumisjärjestyksen perusteella. Suomi poikkeaa tässä tarkastelussa verrokeista muun muassa siten, että ”korkeasti koulutetut” ovat usein myös perheellisiä jo tarkasteluiässä. Toisaalta ”työorientoitune-

den” (tyypillistä lapsettomuus, keskitason koulutus ja kokoaikatyö) joukossa Suomessa on muita enemmän sinkkuja. ”Perheuralla” (perheellistyneet, kokoaikatyö, ei korkea koulutusta, enemmän naisia) olevien määrä on Suomen aineistoissa laskenut. Suomalaiset miehet ovat puolestaan ajautuneet naisia helpommin ”slow starter” -kategoriaan (ei korkea koulutusta, itsenäistyminen ja perheellistyminen viivästynyt), jossa stressaantuneisuus ja matala tyytyväisyys elämään ovat yleisiä. Kaikkein tyytymättömämpiä elämäänsä ovat kuitenkin jo taustoiltaan ja koulutuksellisilta saavutuksiltaan leimallisesti huonommassa asemassa olevat perheellistyneet nuoret aikuiset, jotka eivät ole päässeet työmarkkinoille (”fragile transition”). Suomessa tämä ryhmä on kuitenkin käytännössä hävinnyt. Maiden väliset erot osoittavat, että rakenteelliset, kansalliset, kehitykseen liittyvät ja historialliset tekijät vaikuttavat erilaisten siirtymätyyppien yleisyyteen. Ajalliset muutokset antavat vinkkejä siitä, että nuoruudesta aikuisuuteen siirtymässä on tapahtunut muutoksia, mutta siitä huolimatta tietyt muodot ovat säilyneet (ei näyttöä ”transition destandardisoinnista”). Hyvinvoinnin kannalta ei ole olemassa yhtä oikeaa hyvinvoinnin takaavaa siirtymän muotoa – tärkeää on, että voi kiinnittyä johonkin sosiaaliseen rooliin.

Toisessa tulososassa käydään läpi yleisempiä näkökulmia nuorten odotuksista ja poluista aikuisuuteen. Suomesta on hyvin esillä muutaman vuoden takainen Work-Preca -projekti. Arseniy Svyrenko kirjoittaa suomalaisten nuorten alueellisista identiteeteistä, tulevaisuuden odotuksista ja työhön liittyvistä arvoista käyttäen sekä määrällistä että laadullista aineistoa. Määrällisen analyysin taulukot ovat selkeästi esillä, mutta niihin ei ole sisällytetty tapausmääriä eikä erojen tilastollista merkitsevyyttä ole testattu. Niin ikään tulosten uskottavuuden arviointia vaikeuttaa, ettei alueellista jakoa (Etelä-, Pohjois- ja Länsi-Suomi) ole juurikaan perusteltu, tai edes määritelty. Tietämättä tarkemmin alueellista rajausta esimerkiksi Länsi-

Suomi yhtenäisenä ”kulttuurillisen identiteetin” määrittelijänä tuntuu melko häilyvältä, koska oletettavasti se kuitenkin pitää sisällään niin Satakunnan taantuvia teollisuuspaikkakuntia kuin vauraita ruotsinkielisen Pohjanmaan alueita. Laadullinen aineistokin on laajempia päätelmiä ajatellen ongelmallinen: haastatellut Lapin hiihtokeskusten osa-aikaiset työläiset ovat varmasti oma ”heimonsa”. Helena Helven artikkeli tarkastelee korkeakouluista työelämään siirtyvien suomalaisten työarvoja samoilla aineistoilla kuin Svyrenko alueellisia eroja. Tulosten perusteella korkeasti koulutetut nuoret suomalaiset ovat tulevaisuuteen yleisesti positiivisesti suhtautuvia, laajan mahdollisuuksien horisontin omaavia, kansainvälisiä, hyvällä itsetuottamuksella varustettuja ja joustavasti elämänsä kurssin muuttamiseen suhtautuvia - eli kaikki hyvin?

Kolmannessa tulososassa Katariina Salmela-Aro esittelee akateemista loppuun palamista koskevia tutkimustuloksia. Tämä saattaa olla tilastollisesti orientoituneen yhteiskuntatieteilijälukijan ongelma, mutta sinänsä selkeästi taustoitettujen ja perusteltujen kysymysten tuloksien esittäminen ilman ainoatakaan taulukkoa tai kuviota hieman ahdistaa. Sen sijaan seuraava, Hely Innasen ja Salmela-Aron artikkeli siitä, kuinka työuran alkuvaiheen kokemukset vaikuttavat hyvinvointiin, sisältää hyvän esittelyn aineistosta ja menetelmistä sekä selkeän taulukon tuloksista. Tulokset ovat itsessään hyvä empiirinen lisä aiempiin epäjohdonmukaisiin tuloksiin miesten ja naisten välisistä eroista liittyen työperäisen loppuun palamiseen: sukupuolten välistä eroa loppuun palamisen kokemisessa eri ulottuvuuksilla ei havaittu, mutta eroja havaittiin työhön liittyvien sosiaalisten ja suoritusellisten ulottuvuuksien kokemisessa. Miehillä saavutusoptimismi liittyi selkeämmin ammatillisen tehokkuuden kokemiseen, kun taas naisilla saavutusoptimismin puute liittyi uupumukseen.

James Côtén kirjoittama loppukommentti kokoaa mielenkiintoisesti tutkimustu-

loksia pohtien kulttuurierojen ja toimijuuden/henkilökohtaisten resurssien merkitystä aikana, jolloin nuorten siirtymä aikuisuuteen on pidentynyt perinteisillä mittareilla. Resurssien korostaminen johtaa helposti uusliberaaliin selviämisen diskurssiin, ja toisaalta rakenteiden korostaminen hävittää toimijuuden merkityksen. Côté kirjoittaa sukupolvien välisen jatkuvuuden katkeamisesta ja siitä juontuvasta ”suunnittelun” ja identiteetin työstämisen tarpeesta. Nuorten siirtymä kroonisesti tukkeutuneille työmarkkinoille haastaa todella nuoret hyödyntämään henkilökohtaisia resurssejaan ja laajentamaan identiteettihorisonttejaan.

Yleisesti ottaen kirja on tervetullut lisä nuorten työmarkkinoille siirtymistä ja taloudellisen itsenäisyyden saavuttamista haasteellisemmiksi muotoutuneilla työmarkkinoilla käsittelevään kirjallisuuteen. Keskityin tässä arvioissa pääasiassa Suomea koskeviin artikkeleihin, joista löytyy mielenkiintoisia teoreettisia avauksia ja aiempaa tutkimustietoa täydentäviä tuloksia. Artikkeleissa on, joistakin heikkouksista huolimatta, myös merkittäviä havaintoja, joissa olisi virikkeitä perusteellisempiin jatkotutkimuksiin.

Ilkka Virmasalo